

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Český jazyk a literatura 4. ročník

Demokratické vzdělávání na SPŠ na
Proseku

reg. č.

CZ.07.4.68/0.0/0.0/19_068/0001431

Obsah

1. Vazba na ŠVP	3
1.1 Současný stav	4
1.2 Inovace	5
2. Učební osnovy	6
3. Výukové materiály	7
Česká poezie 2. pol. 20. století	7
3.1 Český underground jako vymezení se proti totalitnímu režimu a oficiální kultuře	7
3.2 Medailonky	8
3.2.1 Ivan Martin Jirous	8
3.2.2 Václav Havel	9
3.2.3 Milan „Mejla“ Hlavsa	9
3.2.4 Egon Bondy	10
3.2.4 Karel Kryl	15
4. Pracovní listy	18
5. Zdroje:	36

1. Vazba na ŠVP

Charakteristika tématu

Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde však pouze o postoje, hodnoty a jejich preference, ale také o budování občanské gramotnosti žáků, tj. osvojení si faktické, věcné a normativní stránky jednání odpovědného aktivního občana.

1.1 Současný stav

Výchova demokratického občana

Charakteristika průřezového tématu

Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde však pouze o postoje, hodnoty a jejich preference, ale také o budování občanské gramotnosti žáků, tj. osvojení si faktické, věcné a normativní stránky jednání odpovědného aktivního občana.

Výchova k demokratickému občanství se netýká jen společenskovední oblasti vzdělávání, v níž se nejvíce realizuje, ale prostupuje celým vzděláváním a nezbytnou podmínkou její realizace je také demokratické klima školy, otevřené k rodičům a k širší občanské komunitě v místě školy.

Přínos tématu k naplňování cílů rámcového vzdělávacího programu

K odpovědnému a demokratickému občanství je třeba mít dostatečně rozvinuté klíčové kompetence (komunikativní kompetence, personální a sociální kompetence, kompetence k řešení problémů a k práci s informacemi,...), proto je jejich rozvíjení při výchově k demokratickému občanství velmi významné.

Kromě toho jsou žáci vedeni k tomu, aby:

- měli vhodnou míru sebevědomí, sebeodpovědnosti a schopnost morálního úsudku;
- byli připraveni si klást základní existenční otázky a hledat na ně odpovědi a řešení;
- hledali kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a byli kriticky tolerantní;
- byli schopni odolávat myšlenkové manipulaci;
- dovedli se orientovat v mediálních obsazích, kriticky je hodnotit a optimálně využívat masová média pro své různé potřeby;
- dovedli jednat s lidmi, diskutovat o citlivých nebo kontroverzních otázkách, hledat kompromisní řešení;
- byli ochotni se angažovat nejen pro vlastní prospěch, ale i pro veřejné zájmy a ve prospěch lidí v jiných zemích a na jiných kontinentech;
- vážili si materiálních a duchovních hodnot, dobrého životního prostředí a snažili se je chránit a zachovat pro budoucí generace.

Obsah tématu a jeho realizace

Výchova k odpovědnému a aktivnímu občanství v demokratické společnosti zahrnuje vědomosti a dovednosti z těchto oblastí:

- osobnost a její rozvoj;

- komunikace, vyjednávání, řešení konfliktů;
- společnost – jednatelce a společenské skupiny, kultura, náboženství;
- historický vývoj (především v 19. a 20. století);
- stát, politický systém, politika, soudobý svět;
- masová média;
- morálka, svoboda, odpovědnost, tolerance, solidarita;
- potřebné právní minimum pro soukromý a občanský život.

1.2 Inovace

Při realizaci projektu se chceme zaměřit především na tato témata:

- **ve vytvoření demokratického klimatu školy** (např. dobré přátelské vztahy mezi učiteli a žáky a mezi žáky navzájem);
- v náležitém rozvržení prvků průřezového tématu do jednotlivých částí školního vzdělávacího programu včetně plánované činnosti žáků mimo vyučování;
- v cílevědomém úsilí o dobré **znalosti a dovednosti žáků**, které jsou nezbytně potřebné pro informované a odpovědné občanské a jiné rozhodování a jednání; tyto vědomosti a dovednosti budou žáci nejvíce získávat ve vyučovacích předmětech zaměřených na jazyky, výchovu k občanství, ekonomické předměty a společenskovední vzdělávání, tedy např. v občanské nauce, v základech společenských věd nebo v dějepisu;
- v **promyšleném a funkčním používání strategií výuky**, např. používání aktivizujících metod a forem práce ve výuce, jako je problémové a projektové učení, kooperativní učení, různé diskusní a simulační metody, metody směřující k rozvoji prosociálního chování, k rozvoji funkční gramotnosti žáků (tj. schopnost číst textový materiál s porozuměním, interpretovat jej, hodnotit a používat pro různé účely) atp.;
- v realizaci mediální výchovy.

Rámcový vzdělávací program

2. Učební osnovy

Učivo	ŠVP výstupy	Inovace
Monolog, dialog	Je schopen vhodného řečového chování, naváže kontakt, udrží pozornost partnera, dokáže ho přesvědčit	Vede kultivovaný dialog s partnerem, prokáže schopnost řešit konfliktní situace
Komunikační situace	Vnímá a poslouchá partnera	Prokáže respekt a otevřenost k rozdílným názorům
Analýza textů	Samostatně analyzuje text	Je schopen zhodnotit text s důrazem na tematickou složku, rozpozná skryté významy a dvojsmysly v souladu s povědomím o době, ve které texty vznikly
Česká poezie druhé poloviny 20. století	vystihne náladu díla a jeho základní poselství	Orientuje se v literatuře undergroundu, dokáže charakterizovat, čím se autoři lišili proti oficiální kultuře
	vystihne náladu díla a jeho základní poselství	Dokáže rozpoznat kritiku totality v písních Karla Kryla, uvědomuje si důležitost exilové literatury

3. Výukové materiály

Česká poezie 2. pol. 20. století

Vazba na ŠVP – učivo/výstupy:

Česká poezie druhé poloviny 20. století	vystihne náladu díla a jeho základní poselství	Orientuje se v literatuře undergroundu, dokáže charakterizovat, čím autoři bojovali proti oficiální kultuře
	vystihne náladu díla a jeho základní poselství	Dokáže rozpoznat kritiku totality v písních Karla Kryla, uvědomuje si důležitost exilové literatury

Učivo (teorie):

3.1 Český underground jako vymezení se proti totalitnímu režimu a oficiální kultuře

Kultura undergroundu je v českém prostředí spojována se 70. a 80. léty 20. století, často se vymezuje pojmy jako druhá kultura, kontrakultura. Pojem „underground“ poprvé v českém prostředí použil Ivan Martin Jirous ve své stati *Zpráva o třetím hudebním obrození* z roku 1976: „Nic z toho, co děláme, se nositelům oficiální kultury nemůže líbit, protože je to nepoužitelné k vytváření dojmů, že věci jsou v pořádku. Věci totiž nejsou v pořádku. Neexistuje v lidských dějinách období, které by bylo bezezbytku obdobím šťastným, a skuteční umělci byli vždycky ti, kteří upozorňovali na to, že věci v pořádku nejsou. Proto je jedním z výsostných znaků umění vytváření neklidu. Cílem undergroundu na Západě je přímo destrukce establishmentu. Cílem undergroundu u nás je vytvoření druhé kultury. Kultury, která bude naprosto nezávislá na oficiálních komunikačních kanálech a společenském ocenění a hierarchii hodnot, jak jimi vládne establishment. Kultury, která nemůže mít za cíl destrukci establishmentu, protože by se mu tím sama vehnala do náruče. Ale která zbaví ty, kdo se k ní budou chtít připojit, skepse, že se nedá nic dělat, a ukáže jim, že se toho dá udělat mnoho, když ti, kdo to dělají, chtějí málo pro sebe a víc pro druhé. Jedině tak se dají důstojně přežít zbývající léta života, která čekají nás všechny, kdo souhlasí se slovy táboorského chiliasty Martina Húsky: „Člověk věrný jest cennější než jakákoliv svátost.“

Underground zde opravdu znamená „podzemí“. Je zřejmé, že umělci, kteří se vymezovali proti oficiálnímu proudu, museli v době totality přejít do illegality, aby mohli jak tvořit, tak i žít po svém. Nutno dodat, že underground nevznikl ve spojení s ambicemi vyjádřit nesouhlas

s politickými poměry, nechtěl bojovat za lidská práva apod. Umělci potřebovali cítit vnitřní svobodu, tu jim oficiální, cenzurovaná a neustále sledovaná kultura nabídnout nemohla. Mnozí z nich by se ani přes cenzuru nedostali.

Underground tedy můžeme označit i za životní postoj – umožňoval sdružování lidí, kteří tvořili a žili svobodně. „My jsme nikdy nebyli disidenti, nikdy jsme nechtěli být politici,“ řekl Jirous v roce 1998, „my jsme jenom chtěli žít paralelně. Proto jsem razil ten termín druhá kultura. Říkal jsem, nechte nás žít, po svém, my se nikam necpeme, nechceme zbohatnout, budeme se živit uklízením, topením nebo čímkoliv, ale nevšímejte si nás a my vás taky necháme na pokoji. My jsme nedělali žádné odboj proti někomu.“

Politický aspekt však underground neminul. Když byl v roce 1976 veden proces se členy skupiny The Plastic People of the Universe, kteří byli zatčeni po festivalu undergroundu, jenž se konal neoficiálně při příležitosti svatby Ivana Martina Jirouse (21. 2. 1976), a ti byli následně odsouzeni k několika měsícům vězení za výtržnictví (hráli písničky s vulgárními výrazy), vyjádřil se Václav Havel, tehdy disident a zakázaný autor divadelních her, k porušování Deklarace lidských práv v Československé republice. Další události pak vedly Havla k myšlence sepsání Charty 77.

Havel samozřejmě nebyl sám, který se na textu Charty podílel. Někteří zůstali v anonymitě, ovšem jako další jmenujme Pavla Kohouta (spisovatel) nebo Jana Patočku (filosof). Patočka se pak spolu s Havlem a Jiřím Hájkem (politik, v 60. letech ministr školství a zahraničí, v OSN vystoupil proti sovětské invazi v roce 1968) stali prvními mluvčími Charty 77. Mnoho z prvních signatářů Charty pak byli právě přívrženci undergroundu.

Ani tato událost ale neudělala z undergroundu politickou záležitost. Politika se ho týkala spíše ze strany režimu – ten v nich viděl svoje odpůrce a potřeboval se s nimi vypořádat. Underground si však přes politické pronásledování, ztížení životních a pracovních podmínek jeho přívrženců, stále uchovával svoji vnitřní svobodu.

3.2 Medailonky

3.2.1 Ivan Martin Jirous

(23. 9. 1944 – 9. 11. 2011)

Známý i pod přezdívkou Magor. Byl to český básník, publicista a vůdčí osobnost českého undergroundu. Od počátku vzniku kapely The Plastic People of the Universe byl jejím uměleckým vedoucím a manažerem. V 70. letech byla jeho tvorba i činnost zakázána, Jirous přesto psal a vyjadřoval se proti totalitě dál, za což byl pětikrát odsouzen k odnětí svobody – zdůvodnění: výtržnictví, nelegální držení drog (nepodložené) či útok na státní orgán. Celkem si odseděl 8,5 roku. Byl vězněn i době sametové revoluce, prominutí trestu přišlo 25. 11. 1989. Po roce 1989 se živil jako autor sloupků do novin, jinak žil z podpory přátel. Účastnil se debat

o undergroundu a organizoval umělecké akce. Zemřel předčasně na zdravotní problémy, které byly zapříčiněny dlouhodobým nadměrným pitím alkoholu.

Z básnického díla jmenujme *Magorovy labutí písně* – vyšlo v samizdatu v roce 1985, básně, které složil v době věznění. Jedná se o intimní zpovědi s příklonem ke křesťanství, reflexi doby. Souborné dílo poezie: *Magorova summa*.

3.2.2 Václav Havel

(5. 10. 1936 – 18. 12. 2011)

Český dramatik, esejista, disident, bojovník za lidská práva utlačovaná totalitou, politik a státník (prezident v letech 1989–2003). Narodil se v rodině Havlů, která měla vliv za první republiky a vlastnila velký majetek, který jí byl po roce 1948 zkonfiskován. Vyrůstal v zásadách demokracie, nemohl se tak přizpůsobit komunistickému totalitnímu režimu. Za svou esejistickou i veřejnou činnost byl zakázán, nebylo umožněno hrát jeho dramata (Divadlo Na Zábradlí). V roce 1976 v souvislosti s odsouzením kapely The Plastic People of the Universe vznikla myšlenka na protest proti porušování Deklarace lidských práv, kterou Československo tehdy podepsalo, a spoluzaložil Chartu 77. Stal se i jedním z jejích mluvčích. Od roku 1977 byl několikrát vězněn, poprvé právě v souvislosti s Chartou 77, v 80. letech byl z vězení předčasně propuštěn do domácího vězení kvůli zdravotním problémům (zápal plic), další věznění byla krátká. Celkem si odseděl 5 let.

Sametové revoluce se osobně nezúčastnil, do Prahy přijel až poté. Založil Občanské fórum, účastnil se jednání s komunistickou stranou a v prosinci se stal prezidentem republiky. Po odchodu z politiky v roce 2003 se opět věnoval literární činnosti.

Z jeho děl jmenujme absurdní divadelní hry *Zahradní slavnost*, *Vyrozumění Audience*, *Largo Desolato*, *Pokoušení*, *Odcházení*, z poesie *Antikódy* a z esejistické tvorby *Moc bezmocných* a *Dopisy Olze*.

3.2.3 Milan „Mejla“ Hlavsa

(6. 3. 1951 – 5. 1. 2001)

Český hudebník, kytarista, zakládající člen kapely The Plastic People of the Universe, později působil v dalších kapelách: DG 307, Půlnoc, Garáž, Fiction. Pro většinu písní kapely The Plastic People složil hudbu. Tím, jak se kapela v 70. letech odmítala podrobit totalitní cenzuře a požadavkům např. na vzhled, se Hlavsa i ostatní z kapely dostávali do konfliktu s vládnoucí mocí. Vše vyvrcholilo v roce 1976 zatýkáním za výtržnictví po koncertu na svatbě Ivana Martina Jirouse. Hlavsa sice strávil šest měsíců ve vězení, odsouzen ale nebyl. Nicméně jeho

podpis Charty 77 přijat nebyl, protože byl v té době trestně stíhán a zažíval policejní šikanu. Postupně zakládal různé kapely a zase se vracel do předchozích, s The Plastic People ale zůstal spjatý napořád. Zemřel po operaci nádoru na plicích ve 49 letech.

Mezi jeho nejslavnější písně patří *Muchomůrky bílé*, k nimž text napsal Egon Bondy. Inspiroval se právě Hlavsovou láskou Mirkou Benešovou, která se s Hlavsou rozešla, protože toužila po dětech a jejich vize do budoucna byly rozdílné. Rychle se vdala za básníka Milana Kocha, který rok po svatbě tragicky zahynul pod koly tramvaje. Mirka pak po nějaké době spáchala sebevraždu.

Z dalších písní uveďme *Včera v neděli* či *Básníci ticha*.

3.2.4 Egon Bondy

(20. 1. 1930 – 9. 4. 2007)

Vlastním jménem Zbyněk Fišer, židovský pseudonym si vytvořil na protest proti antisemitismu, zároveň i při tvorbě sborníku *Židovská jména*. Byl to český básník, prozaik a filosof. Výrazná bohémská osobnost, žil na volné noze, často bez materiálních prostředků a na hraně zákona, holdoval alkoholu. Svou filosofií inklinoval k Číně a Indii, dále byl silně ovlivněn marxismem. Po roce 1948 ale ze strany vystoupil a stal se kritikem totalitního režimu. Zároveň ale spolupracoval se Státní tajnou bezpečností pod krycími jmény Klíma, Mao a Oskar.

Svým životním stylem i myšlenkami měl velice blízko k undergroundu, jeho texty zhudebňovala kapela The Plastic People of the Universe, inspirovali se jimi i začínající básníci Jáchym Topol a J. H. Krchovský. Z jeho děl jmenujme básnickou sbírku *Ožralá Praha*, román *Bratři Ramazovi* (parafráze na Dostojevského *Bratry Karamazovy*) či *Invalidní sourozenci* – děj se odehrává těsně předtím, než proběhlo zatýkání členů kapely The Plastic People of the Universe; kniha je považována za katechismus českého undergroundu.

K textům na rozbor

The Plastic People of The Universe – Včera v neděli – text Egon Bondy

S něžnou opatrností prdím, abych se neposral.
Včerejší den, krom toho, že jsem měl fazolovou
polívku, se nevyznačoval ničím.

Včera, v neděli
hrozně mě svrbělo v prdeli
bylo to od toho
že sem žral tak mnoho

„A to byla jedna z písní, kterou jsme podle prokurátora Kovaříka chtěli rozvrátit naši vlast,“ řekl o této písni s úsměvem Mejla Hlavsa v dokumentárním filmu Jany Chytilové *The Plastic People of the Universe* (natočeno 2000, vyrobeno 2001; Hlavsa během natáčení podstoupil operaci nádoru plic, byl mu diagnostikován i mozkový nádor, na začátku roku 2001 zemřel). Co je na této písni podle tehdejší prokuratury tak zhoubné? Především její téma a jazyk. Při soudním procesu v roce 1976 byli členové kapely odsouzeni za to, že v jejich hudebních projevech se prý odrážela hrubá neúcta ke společnosti, jejich působení negativně ovlivňovalo životní styl mládeže a bylo označeno za protisocialistické. Jednalo se tedy hlavně o vulgarismy v písňových textech pronesené veřejně před větším počtem mladých lidí.

Navíc hudební složka je místy disharmonická, texty prokládají dlouhá sóla nebo mezihry, vokály zní spíše jako řev. Po textové stránce je píseň velice jednoduchá, tématem jsou střevní potíže a nuda v každodenním životě (*s něžnou opatrností prdím; včerejší den ... se nevyznačoval ničím*). Právě na tato témata tehdejší normalizační kultura zapomínala, dokonce je i potlačovala – navíc tyto problémy mohou být jazykově spojeny i s vulgarismy, což bylo v kultuře nepřijatelné. Vyměšování bylo tabu, neslušelo se o tom mluvit, natož psát či zpívat. S vyjádřením nudy či ubíjející každodennosti je to podobné. Toto se skutečně dělo a mnoho lidí mělo podobné pocity, ale oficiální kultura to ignorovala – měla za úkol přivést lidi k pocitu, že žijí spokojeně, že je všechno v pořádku – v normálu.

I jazyková složka textu písně *Včera v neděli* odráží skutečnost přesněji než oficiální texty. Podle dobových pravidel ale vulgarismy do kultury nepatří.

Zde je patrná silná tendence komunistického režimu osekát kulturu od toho nehezkého, nereprezentativního a nechat jen to příjemné. Ostatní bylo zakázané, zhoubné, netolerované a muselo být potrestáno, odstraněno.

Je potřeba i vysvětlit, do jaké doby se český underground zrodil. Skupina *The Plastic People of the Universe* vznikla v září 1968, tedy těsně po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Změna ale nepřišla najednou, ze dne na den, cesta k normalizaci byla pozvolnější. Proto ještě v této době mohla vzniknout kapela ovlivněná americkými Velvet Underground, Captainem Beefheartem a Frankem Zappou. Jádrem kapely tvořili Milan Mejla Hlavsa, Vratislav Brabenec, Josef Janíček a Jiří Kabeš. Postupně samozřejmě restrikce přicházely, kapela však odmítala počestění názvu a úpravu repertoáru, samozřejmě vadily i jejich dlouhé vlasy. V roce 1973, kdy jim nebyl přiznán oficiální statut, s čímž souvisela nemožnost legálně veřejně vystupovat, Plastici proto přešli do „podzemí“ – undergroundu, subkultury.

Jak už bylo zmíněno, činnost kapely nesouvisela s politickým bojem proti komunistickému režimu. Členové kapely se ve vzpomínkách shodují na tom, že chtěli jen hrát, hrát si po svém, žít po svém. Žádná politika v tom nebyla. „Největší urážka je, pokud si člověk někoho nevšímá.

Dokud se s někým hádáš, máš k němu výhrady, tak jsi stále s ním v nějakém dialogu. My jsme se chovali tak, jako že ti bolševici vůbec neexistují. To je, samozřejmě, nasralo.“ Řekl v roce 2009 Vratislav Brabenec v rozhovoru pro slovenský deník po koncertu v Prešově (zdroj: <https://presov.korzar.sme.sk/c/5137302/plastic-people-sa-spravali-akoze-ti-bolsevici-neexistuju.html>).

Oproti hlavnímu proudu se velice. Oficiální kultura normalizace totiž požadovala „službu lidu“, hlavními kritérii byla popularita a konzumovatelnost. Žádné velké umění normalizační kultura nenabízela. Umělecké svazy sice prezentovaly oficiálního pravého umělce jako toho, který „obohacuje myšlenkami, pěstuje vědomí socialistického člověka, povznáší jej, tříbí vnímavost, zušlechťuje, přináší radost a šíří velkolepé a vážné myšlenky“ (zdroj: <https://www.ustrcr.cz/uvod/cesta-k-listopadu-1989/kultura-a-politika/>), ve skutečnosti se však jednalo o jednoduchý konzum. Navíc tehdejší jazykové normy vyžadovaly přísnou spisovnost, literární texty (i ty písňové) měly být jazykovým vzorem socialistického člověka.

V žebříčku nejoblíbenějších písní 70. let, který zveřejnil magazín iReport, dominují písničky o lásce či vztazích obecně, čiší z nich dobrá nálada, nostalgie při vzpomínce na dětství a jistotu domova, často se vyskytovalo slovo „smích“. Oficiální umění v té době neřeší existenciální problémy člověka, nevztahuje se ani k individualitě – pokud se objeví slovo „já“, vždy je spjato se situací, ve které může být kdokoli, „já“ je tedy zaměnitelné za „my“.

Zde zmiňovaný žebříček (zdroj: <https://www.ireport.cz/clanky/style/21583-jak-sly-roky-v-hudbe-nejuspesnejsi-ceske-pisne-od-60-let-do-soucasnosti>):

1970: Karel Gott – Hej, hej, baby

1971: Karel Gott – Když jsem já byl tenkrát kluk

1972: Waldemar Matuška – Holky já mám všechny rád

1973: Jiří Schelinger – Holubí dům

1974: Karel Gott – Nápoj lásky č. 10

1975: Hana Zagorová – Studánko stříbrná

1976: Helena Vondráčková a Jiří Korn – Já půjdu tam a ty tam

1977: Jana Kratochvílová – Song

1978: Karel Gott – Bloudím pasáží

1979: Věra Špinarová – Jednoho dne se vrátíš

Ukažme rozdíl mezi tématy a jazykem oficiální kultury a undergroundu. Abychom se nejvíce přiblížili době, kdy byli členové kapely The Plastic People of the Universe zatčeni a odsouzeni, vybrali jsme píseň Hany Zagorové *Studánko stříbrná*, která vévodila žebříčku v roce 1975. Od The Plastic People of the Universe pak píseň *Prší, prší*.

Hana Zagorová – Studánko stříbrná – text Zdeněk Borkovec:

Tak někdy se mi snívá,
že zas dva cůpky mám
a duha zlatohřívá
mě vede zpátky k nám.
Zas proletím tou brankou,
až k lesu můžu jít
a kleknu nad studánkou
a ona dá mi pít.

Studánko stříbrná,
ty jsi tam a kde jsem já?
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde jsou dětská přání má?

Tak ptám se v době tání
i ve dnech říjnových,
kdo místo mne se sklání
k té vodě tam, kdo ví?
Kdo nad ní poklekává,
když nemám já tam stát
a kdo se jí dnes ptává
má, nemá, má mě rád?

Studánko stříbrná,
ty jsi tam a kde jsem já?
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde jsou dětská přání?

Má studánko stříbrná.
Má studánko stříbrná.
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde tě mám?

The Plastic People of the Universe – Prší, prší – text Egon Bondy

Prší prší prší
víc nežli se sluší
d'ábel mi sedí na duši
Mlha si sedla za okna
po celém městě je tma
je konec nebo se mi to jen zdá
Slunce mrtvé stojí
strašidla se rojí
všichni se bojí
Po nebi jde hrozný tvor

je to lepra nebo mor?
Vlci jdou z hor
I elektřina přestala svítit
ani plyn nechce od sirky chytit
a vrány se rozkřičely smíchy

Ústředním tématem písně **Studánko stříbrná** je **jistota dětství**, které je zde navíc **idealizované**. Ona jistota je formulována existencí studánky, která přetrvala i do dospělosti lyrického mluvčího – zde dospělé ženy. Dospělost sice studánku (spojena i s domovem) vzdálila, ale v otázce *Kde tě mám?* je vyjádřena skutečnost, že stále ještě někde je (domov). Samotné dětství pak symbolizují dva cůpky, v tomto případě blondáté (*duha zlatohřívá*). Už toto barevné ztvárnění (barvy duhy – symbol štěstí) značí idealizaci, tu umocňuje zmínka v závěru písně o koloběhu života (*kdo místo mne se sklání / k té vodě tam, kdo ví?*). Vše je tedy tak, jak má být, a vzpomínky jsou krásné. Dále se zde vyskytuje motiv vody, která je zárukou života (*kleknu nad studánkou / a ona dá mi pít*).

Celou idylku pak dotváří hudební složka – líbivá melodická pomalejší hudba s dlouhými tóny, celkový výraz zpěvačky v klipu (stálý zasněný úsměv), prostředí pohádkově zasněžené krajiny a saně tažené koňmi.

Jazykově se v písni objevují zdobněliny – studánka, cůpky, branka. Slovní zásoba je velice jednoduchá a kromě spojení *duha zlatohřívá* se zde ani nevyskytují obrazná pojmenování.

Protipólem k tomu pak je právě píseň kapely The Plastic People of the Universe **Prší, prší**. Tematicky text vyjadřuje hrozbu deště, který je metaforou **špatných časů**, rozumějme současnosti. Pro lyrického mluvčího je toto konec – už i *d'ábel sedí na duši* a *vrány se rozkřičely smíchy*. Depresivní atmosféru podtrhuje **tma**, která se nedá zvrátit – *I elektřina přestala svítit / ani plyn nechce od sirky chytit* –, navíc slunce, symbol života, je mrtvé a po nebi se pohybuje nestvůra. A východisko? Žádné. Není tu život, nejsou tu barvy, naopak přicházejí jevy a zvířata, které jsou spojovány s negativními konotacemi – déšť, d'ábel, mlha, tma, strašidla, mor, vlci, vrány.

Tento text rozhodně nezapadá do normalizační kultury, která měla bavit a ukazovat, že vše je v pořádku a všichni jsou šťastni. O kolik je ale právě tento text, řešící existenciální otázky, opravdovější!

3.2.4 Karel Kryl

Karel Kryl (12. 4. 1944 – 3. 3. 1994) bývá nazýván zpívajícím básníkem. Co tento pojem znamená: Písňové texty se tradičně zařazují spíše na okraj literatury. Tento fakt vychází z podstaty písně jako žánru – ve spojení s hudební složkou se ta textová snaží získat posluchače působením na jeho city, působení musí být velmi rychlé, nejlépe okamžité. V písních také převládá obsahová sdělnost, již se podřizuje jazyková složka – jazykové prostředky jsou srozumitelné, málo obrazné. I to totiž přispívá k přímému působení písně na posluchače – rychle jí porozumí. I přes tato fakta ale mnozí textaři mají vyšší ambice a překračují tato omezení písňových textů. Lze je tedy nazvat básníky.

Mezi folkovými zpěváky se takto prosadil nejen Karel Kryl, ale i Vladimír Merta, Jaroslav Hutka, Jarek Nohavica, Karel Plíhal a v současné době Tomáš Klus.

O textech Karla Kryla by se dalo tvrdit, že jsou symboly národního vzdoru proti okupaci v roce 1968, posléze i symboly protestu proti režimu jako takovému.

Jaká cesta však Kryla vedla k tomu, že se jeho tvorba stala těmito symboly? Karel Kryl se narodil v Kroměříži, jeho otec zde provozoval tiskařskou dílnu. Tu v roce 1950 zrušili komunisté, před zraky celé rodiny byly tiskařské stroje zničeny a odvezeny, rodina se pak musela přestěhovat do suterénního bytu. Tento zážitek Kryla ovlivnil v jeho politickém smýšlení, které se projevilo později v jeho prvních písních, které se v rádiu hrály od roku 1966, ještě výrazněji pak v písni *Bratříčku, zavírej vrátka* také z roku 1968. Tato píseň vznikla spontánně a rychle pod dojmem ohrožení a pocitu nemožnosti cokoliv udělat po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v noci 21. 8. 1968. Touto písní se Kryl stal populárním, hned následující rok ale emigroval do Německa, kde zůstal až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Zde, v Mnichově, skládal další písně, v Československu se však dostal na seznam zakázaných autorů a jen držení nahrávky jeho písně bylo trestné. Po sametové revoluci žil střídavě v Čechách a Německu, z listopadového vývoje byl zklamán, kritizoval tehdejší vládu i prezidenta Havla, že mimo jiné nezakázali komunistickou stranu a že společnost nesměřuje k demokracii, jak bylo v roce 1989 avizováno.

Tvorba Karla Kryla se tedy skládá z protestních protirežimních písní, které reagují na aktuální dění i působení komunistické strany v průběhu let, k tomu je často využívána metaforičnost a biblická symbolika, pohádkovost k vytvoření alegorie či nadsázky současné situace. Texty jsou ovlivněny antimilitarismem a odmítáním jakékoliv další podoby násilí na společnosti. Sám autor se staví do pozice mluvčího vlastní generace, odvažuje se ji i soudit za její liknavost a prospěchářství. Důležitým znakem je i vášnivost, s jakou vyslovoval své protesty. Neuchyloval

se ale k zjednodušení či triviálnosti, díky bohatému knižnímu jazyku a metaforičnosti povýšil své texty k uměleckým hodnotám.

Jednotlivé písně

Příkladem toho je píseň ***Bratříčku, zavírej vrátka***. Jak už bylo zmíněno, Kryl touto písní reaguje na okupaci vojsky Varšavské smlouvy 21. 8. 1968. Podle vlastních vzpomínek text vytvořil ještě 21. srpna, když viděl dva kluky na náměstí v Novém Jičíně, jak spolu hovoří svým dětským jazykem o světě dospělých, který zasáhl do jejich dětského světa.

Metaforičnost tohoto textu spočívá v připodobnění státních hranic k plotu, který má branku (vrátka) a skrze ni se valí nebezpečí. Znamená to narušení bezpečnosti domova. S tím souvisí obraz plačícího malého chlapce (bratříčka), pro něhož začíná těžké období plné zla (noc a déšť) a budoucnost v podobě rozbité cesty, po které musí chlapci (básnický subjekt stylizovaný do staršího bratra a jeho mladší bratříček) jako beránci (potenciální oběti) utíkat před nenasytným vlkem (země Varšavské smlouvy). Píseň končí požadavkem zavírání vrátek, což působí i jako výčitka, že naivní a důvěřivý malý chlapec vrátka nezavřel a nedomyslel, jakému nebezpečí se tak vystavuje.

O okupaci zde tedy není žádná přímá zmínka. Vyjádření pocitů z této události je zde ale velmi patrné, píseň je silně emocionální.

Píseň *Bratříčku, zavírej vrátka* však nebyla první písní reagující na okupaci. Tou byla ***Bratři***, která vznikla už v noci 21. srpna. Stejný motiv bratra je tu ale zpracován protikladně, objevuje se i ironie. Bratry jsou míněni vojáci Varšavské smlouvy, paktu, do něhož patřilo i Československo. Tito bratři jsou ale „z krve Kainovy“ – tedy bratrovrazi. Noc, „která do zad bodá dýku“, je samozřejmě noc 21. srpna 1968, včerejšek konce druhé světové války a šeříky symbolem oslav osvobození právě v roce 1945. Dnes však nikdo „osvoboditele“ nevíta.

Bohatá metaforičnost pokračuje i dále:

- železné holubičky míru – tanky
- polibky s chutí hořkých mandlí – hořkost přehnané starostlivosti
- krajina přelíbezná – Československo v období Pražského jara – naděje na demokratizaci společnosti
- rudé šípky – krev

V dalších slokách už ale silně převládá ironie – „vřelá objetí“, „a naše domovy nechť jsou vám domovem“ a celá ruský psaná pasáž – poděkování a slib, že nikdy nezapomeneme.

I zde převažuje silná emocionalita, kterou vyvolává záměrné přehánění a zobecňování. Kryl zde vyjadřuje své radikální odmítání veškerých kompromisů.

Dalším znakem Krylovy poetiky je alegorie (jinotaj, smysl textu je skrytý ve zdánlivě nesouvisejícím příběhu). Ta je patrná v písni **Veličenstvo Kat**. Zdánlivě středověký námět tu slouží jako vyličení krutých poměrů v totalitě s tyranem v jejím čele. Krajem, o kterém píseň pojednává, je samozřejmě Československo sužované vládnoucí komunistickou stranou. A opět silně emocionálně zabarvený text.

Nespravedlnost vládnoucího politického systému a život ve strachu zpodobnil i v písni **Karavana mraků**. Tentokrát z prostředí divokého Západu (odkazují na to metaforicky jezdců na koni, šerifa, gangsterů, zákony džungle – silnější vyhrává). Básnický subjekt zde vyjadřuje touhu uniknout z takového místa („ pryč odtud jít s tou karavanou mraků“ – mraky jako symbol svobody, nebe ještě nikdo nespoutal), to je ovšem nereálné. Jedinou cestou je přizpůsobení se režimu, ale zachování si vnitřní svobody („nechat zapomenout srdce bolavý“).

Biblickou symboliku využil Kryl například v písni **Salome**. Opět alegoricky zpracovává historickou událost zaznamenanou v Bibli – židovská princezna Salome je zde využita svou matkou, která udržuje milostný poměr s bratrem svého manžela Herodem, za což je kritizuje Jan Křtitel – uvězněn. Herodovi se ale líbí, jak Salome při večeři tančí a žádá další tanec, slíbí jí, cokoli si bude přát. Dívka se poradí s matkou a ta ji vyzve, aby si přála hlavu Jana Křtitele. Herodes váhá, ale už dal slib, poprava je tedy vykonána, Salome zatančí. V této chvíli je Krylem připodobňována k upíru s ústy od krve. Písňový text ovšem končí proměnou Salome v závěru slavnosti, kdy už nikdo v sále není – uvědomuje si svůj hrozný čin a že se stala pouhým prostředníkem a nástrojem plánů své matky – pláče... Ani Herodes se zde nezachová lidsky – podle Bible byl přáním Salome zaskočen, ale vyhověl jí, zřejmě aby nepodryl svou autoritu. Kryl tuto situaci dovádí dál: „všeho lze použít pro dobrý stát.“ Nebo jak hlásal Machiavelli – účel světí prostředky. A jak se dělo v tehdejší Československu – pro zachování komunistického režimu bylo třeba zbavit se odpůrců.

4. Pracovní listy

Český underground jako vymezení se proti totalitnímu režimu a oficiální kultuře

- Společenská hierarchie hodnot

Organizační formy a metody práce: skupinová práce, práce s textem, práce s emocemi a klíčová slova

Pomůcky: pracovní listy s texty písní a strukturou pro záznam hodnot

Popis: Pustíme žákům z YouTube písně *Studánko stříbrná* a *Včera v neděli*. Po každé písni proběhne reflexe pocitů, učitel zapisuje na tabuli – vedle sebe. Nijak dál se písně nekomentují.

Žáci se rozdělí do skupin po čtyřech, každá skupina dostane texty *Studánko stříbrná* a *Včera v neděli*. Ve dvojicích pak analyzují své texty metodou klíčových slov – hledají slova, která jsou důležitá pro formulování obecnějšího tématu písně. Dále se žáci zamyslí nad tím, co text vyjadřuje a jaké sdělení chce předat. Ve skupině o tom pak společně debatují. Na závěr vyberou jednoho mluvčího a ten odprezentuje závěry své skupiny. Ostatní mohou reagovat.

Cíl: Uvědomit si, nakolik umění organizované státem ovlivňovalo atmosféru ve společnosti a smýšlení lidí, jaké témata byla v umění „probírána“ a zda se v umění odrážela realita. V závěrečné debatě zamyšlení se nad úlohou kultury ve společnosti a potřeby její rozmanitosti.

Hana Zagorová – Studánko stříbrná – text Zdeněk Borkovec:

Tak někdy se mi snívá,
že zas dva čůpky mám
a duha zlatohřívá
mě vede zpátky k nám.
Zas proletím tou brankou,
až k lesu můžu jít
a kleknu nad studánkou
a ona dá mi pít.

Studánko stříbrná,
ty jsi tam a kde jsem já?
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde jsou dětská přání má?

Tak ptám se v době tání
i ve dnech říjnových,
kdo místo mne se sklání
k té vodě tam, kdo ví?
Kdo nad ní poklekává,
když nemám já tam stát
a kdo se jí dnes ptává
má, nemá, má mě rád?

Studánko stříbrná,
ty jsi tam a kde jsem já?
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde jsou dětská přání?

Má studánko stříbrná.
Má studánko stříbrná.
Kde tě mám, studánko stříbrná?
Kde tě mám?

The Plastic People of the Universe – Prší, prší – text Egon Bondy

Prší prší prší
víc nežli se sluší
dábels mi sedí na duši
Mlha si sedla za okna
po celém městě je tma
je konec nebo se mi to jen zdá
Slunce mrtvé stojí
strašidla se rojí
všichni se bojí
Po nebi jde hrozný tvor
je to lepra nebo mor?
Vlci jdou z hor
I elektřina přestala svítit
ani plyn nechce od sirky chytit
a vrány se rozkřičely smíchy

PL – Hodnoty a témata, které píseň obsahuje

Název písně:

Pocity, které vyvolává:

Hlavní téma:

Vedlejší témata:

Společenské hodnoty:

Klíčová slova, poznámky:

- **Opravdu se provinili?**

Organizační formy a metody práce: skupinová práce, hraní rolí

Pomůcky: Všeobecná deklarace základních lidských práv a svobod (zkrácená verze), jednotlivé paragrafy z trestního zákoníku 140/1961, Sb., texty písní Plastiků

Popis: Žáci se rozdělí do skupin po 4 a dostanou do skupiny pracovní listy s textem zkrácené verze Všeobecné deklarace základních lidských práv a svobod, jednotlivé články trestního zákoníku tehdejšího práva a texty skupiny The Plastic People of the Universe, které vznikly před rokem 1977.

Evokace: Žáci se seznámí s Deklarací a jako skupinka se dohodnou na tom, která tři práva jsou pro ně nejdůležitější. To potom odprezentují třídě. Učitel zapíše čísla jednotlivých bodů na tabuli. Pokud se nějaké bude opakovat, jen k němu připíše čárky, kolikrát se opakuje.

Samotná aktivita: Jednotlivé články z trestního zákoníku žáci porovnají s Deklarací, zda jsou tyto články v souladu s Deklarací, či ne. Měli by přijít na to, že ne, a najít konkrétní články v Deklaraci, které trestní zákoník normalizačního Československa porušuje. Dále se podívají do textů skupiny The Plastic People of the Universe a pokusí se najít místa, která mohla být použita pro obžalobu a odsouzení. Udělají si poznámky.

Soud (hraní rolí): Učitel pak rozdělí skupiny na dvě poloviny. Jedna polovina bude hájit skupinu The Plastic People of the Universe, druhá je odsoudí. Ve stávajících skupinkách si žáci připraví argumenty pro své obhajoby a obžaloby, mohou zvolit i strategii. Následně se přeskupí do velké skupiny, kde se domluví na konečném přístupu a dvou mluvčích. Pak začne soud. Každý mluvčí bude mít vyčleněný čas 1–2 minuty.

Jako u opravdového soudu se začne obžalobou, následně promluví obhajoba, pak zareaguje obžaloba a skončí se obhajobou. Každý bude mít prostor 1 minutu, max. 2.

Reflexe: Žáci se vyjádří k aktivitě – co si během ní uvědomili, mohou se podělit s tím, jak se jim hrály role, co bylo obtížné, co jednoduché.

Cíl: Uvědomění si nespravedlnosti, která byla páchána na umělcích, poznání, co je vykonstruovaný proces. Žáci si také mohou uvědomit, co pro ně znamená svoboda slova a v čem se cenzura provinila na umělecké stránce tehdejší tvorby.

Časová dotace: max. 5 minut na evokaci, 10 minut na porovnání zákona a Deklarace, 15 minut na přípravu obžaloby a obhajoby, 10 minut na soud a závěrečnou reflexi.

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV A SVOBOD

(zjednodušená verze)

- první mezinárodní dokument týkající se lidských práv
- přijata 10. 12. 1948 Valným shromážděním Organizace spojených národů (OSN)
- vznikla v reakci na masové zločiny 2. Světové války
- jde o deklaraci, tj. dokument politicky závazný, bez faktické právní síly
- je rozdělena do 30 článků

-
1. Každý se rodí svobodný a s každým se má zacházet stejným způsobem.
 2. Všichni jsme si rovni bez ohledu na rozdíly v barvě pleti, pohlaví, náboženství či jazyku.
 3. Každý má právo na život, a to ve svobodě a bezpečí.
 4. Nikdo nemá právo zacházet s jiným jako s otrokem nebo přímo někoho učinit svým otrokem.
 5. Nikdo nemá právo jinému ublížit nebo s ním krutě zacházet.
 6. Každý člověk má právo na rovnoprávné postavení před zákonem.
 7. Zákony platí stejně pro všechny, musí být používány stejně vůči všem.
 8. Každý má právo na právní pomoc, pokud jeho práva nejsou respektována.
 9. Nikdo nemá právo nespravedlivě uvěznit jiného nebo ho vyhnat z jeho vlastní země.
 10. Každý má právo na spravedlivý a veřejný soudní proces.
 11. Každý musí být považován za nevinného, pokud jeho vina není prokázána.
 12. Každý má právo žádat o pomoc, jestliže ho někdo obtěžuje, avšak nikdo nesmí bezdůvodně vstupovat do cizího domova, otevírat druhému dopisy nebo obtěžovat jeho nebo jeho rodinu.
 13. Každý má právo cestovat, kam chce.
 14. Každý má právo odejít do jiné země a žádat tam o ochranu, pokud je ve vlastní zemi pronásledován nebo v nebezpečí, že bude pronásledován.
 15. Každý má právo na státní příslušnost. Nikdo nemá právo zabránit jinému, pokud si to přeje, změnit státní občanství.
 16. Každý má právo uzavřít sňatek a mít rodinu.
 17. Každý má právo na vlastní movitý i nemovitý majetek.
 18. Každý má právo na praktikování i zohledňování všech hledisek vlastního náboženství i na jeho změnu podle svého přání.
 19. Každý má právo říkat, co si myslí, podávat i dostávat informace.
 20. Každý má právo účastnit se jednání a pokojných shromáždění.
 21. Každý má právo volit vládu své země a účastnit se jí.
 22. Každý má právo na sociální zabezpečení a na možnosti rozvíjet své schopnosti.
 23. Každý má právo pracovat za spravedlivou mzdu v bezpečném prostředí a být členem odborové organizace.
 24. Každý má právo na odpočinek a volný čas.
 25. Každý má právo na přiměřenou životní úroveň a lékařskou péči v nemoci.
 26. Každý má právo chodit do školy.
 27. Každý má právo účastnit se kulturního života své komunity.
 28. Každý musí respektovat „sociální řád“ nezbytný pro dosažení uvedených práv.
 29. Každý musí respektovat práva druhých, společnost a veřejný majetek.
 30. Nikdo nemá právo zrušit jakékoliv právo uvedené v této Deklaraci.

§ 98

Podvracení republiky

(1) Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky provádí podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení, proti její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti anebo proti jejím mezinárodním zájmům, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve spojení s cizí mocí nebo s cizím činitelem,
- b) spáchá-li takový čin ve větším rozsahu, nebo
- c) spáchá-li takový čin za branné pohotovosti státu.

§ 100

Pobuřování

(1) Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně dvě osoby pobuřuje

- a) proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky,
- b) proti její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti, nebo
- c) proti spojeneckým nebo přátelským vztahům republiky k jiným státům,

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Stejně bude potrestán, kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky umožní nebo usnadní šíření pobuřujícího projevu uvedeného v odstavci 1.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem, nebo
- b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 za branné pohotovosti státu.

§ 104

Hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele

Kdo veřejně hanobí některý stát světové socialistické soustavy nebo jeho čelného představitele, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením.

§ 202

Výtržnictví

(1) Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí historickou nebo kulturní památku, hrob nebo jiné pietní místo anebo hrubým způsobem ruší přípravu nebo průběh organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny.

PL

Texty kapely The Plastic People of the Universe, které byly vydány před rokem 1977

Včera v neděli – text Egon Bondy

S něžnou opatrností prdím, abych se neposral.
Včerejší den, krom toho, že jsem měl fazolovou
polívku, se nevyznačoval ničím.

Včera, v neděli
hrozně mě svrbělo v prdeli
bylo to od toho
že sem žral tak mnoho

Dvacet – text Egon Bondy

Když je dnes člověku dvacet
chce se mu hnusem zvracet
ale těm co je čtyřicet
je toho vyblít ještě více
jen ten komu je šedesát
může jít se sklerózou klidně spát

Jó – to se ti to spí – text Egon Bondy

Jó jó – to se ti to spí
když já zmítanej třasavkou
po dvou hodinách práškového spaní
zas vzhůru pro svý vožralství

Jó jó – to se ti to spí
když nemáš ani zdání
že vopitej pivem a kořalkou
se jako skvost vesmíru stkvím

Jó jó – to se ti to spí
při vyhaslém ústředním topení
když ti dosavad nedošlo
že bytí není jen můj subjektivní mučení

Mír – text Egon Bondy

Mír mír mír
jako hajzlpapír

Karel Kryl

Organizační formy: samostatná práce

Metody práce: práce s textem a zvukovou nahrávkou, brainstorming

Pomůcky: pracovní list, tužka, nastříhané papírky s

Popis: Každý žák dostane pracovní list s vybranými texty Karla Kryla. S těmi se seznámí všichni najednou – učitel je pustí z webové stránky Youtube.cz nebo z vlastního CD. Poté žáci samostatně vyplní tabulky obrazných pojmenování a jejich významů a celkového poselství písně. Následně proběhne kontrola učitelem – vyzve žáky, aby prezentovali své výsledky, doplní neúplné informace. Poté rozdá žákům do lavice nastříhané kartičky z druhé části pracovního listu a vyzve žáky, aby seřadili sdělení na kartičkách tak, jak hodnotí jejich výpovědní hodnotu v souvislosti s výpovědní hodnotou textu. Od toho, co odpovídá nejvíce, k tomu, co nejméně. Na závěr může proběhnout diskuse nad působením Krylových písní.

Pro ušetření času může učitel pracovat s každou písní zvlášť – práce tak nebude probíhat jako jedna dlouhá činnost, ale více kratších.

Cíl: Žáci si zopakují učivo o obrazných pojmenováních, naučí se pracovat s poezií. Díky vyplňování tabulky si uvědomí významy jednotlivých pasáží textu, které jim pomohou k jeho porozumění. Vyplněním posledního pole v tabulce – Jaké je poselství písně? – si procvičí sestavení krátkého výstižného a souvislého textu. Seřazováním kartiček si uvědomí, jak píseň může na posluchače působit. Práci ve dvojici se naučí tolerovat názory druhého a domluvit se na jednotném výsledku.

Časová dotace: Poslechy písní podle minutové stopáže (cca 3 minuty na přehrání jedné písně), 10 minut na vyplnění jednotlivých pracovních listů, asi 5 minut na seřazení papírků, 15 minut na závěrečnou kontrolu a diskusi

Odkazy na písně:

Bratři: <https://www.youtube.com/watch?v=Y2WI9XsXu2M>

Bratříčku, zavírej vrátka: https://www.youtube.com/watch?v=PTjttFge_rl

Veličenstvo Kat: <https://www.youtube.com/watch?v=CJ81xkUnfUY>

Karavana mraků: <https://www.youtube.com/watch?v=Pm63VXYATuk>

verze od kapely Divoký Bill: <https://www.youtube.com/watch?v=5W5PJ8zHVf8>

Salome: <https://www.youtube.com/watch?v=kSVdxMzva9o>

PL – Karel Kryl

Bratři

Tak vás tu máme bratři
z krve Kainovy
Poslové noci která
do zad bodá dýku
Tak vás tu máme bratři
vnuci Stalinovi
Však ne tak jako včera
Dnes už bez šefíků

Však díky za železné
holubičky míru
a díky za polibky
s chutí hořkých mandlí
V krajině přelíbezné
zavraždili víru
Na cestě rudé šípky
jako pomník padlých

Vám poděkování
a vřelá objetí
za provokování
a střelbu do dětí
A naše domovy
nechť jsou vám domovem
Svědky jsou hřbitovy
páchnoucí olovem

Vím byla by to chyba
plivat na pomníky
Nám zbývá naděje
My byli jsme a budem
Balšóje vam spasíbo
bráťja zachvátčiki
Spasíbo bólšeje
Nikagdá nězabúděm!
Nikagdá nězabúděm!!!

PL – Karel Kryl

Bratříčku, zavírej vrátka

Bratříčku, nevzlykej,
to nejsou bubáci,
vždyť už jsi velikej,
to jsou jen vojáci,
přijeli v hranatých
železných maringotkách.

Se slzou na víčku
hledíme na sebe,
buď se mnou, bratříčku,
bojím se o tebe
na cestách klikatých,
bratříčku, v polobotkách.

Prší a venku se setmělo,
tato noc nebude krátká,
beránka vlku se zachtělo,
bratříčku, zavřel jsi vrátka?

Bratříčku, nevzlykej,
neplýtvej slzami,
nadávky polykej
a šetři silami,
nesmíš mi vyčítat,
jestliže nedojdeme.

Nauč se písničku,
není tak složitá,
opři se, bratříčku,
cesta je rozbitá,
budeme klopýtat,
zpátky už nemůžeme.

Prší a venku se setmělo,
tato noc nebude krátká,
beránka vlku se zachtělo,
bratříčku, zavírej vrátka!
Zavírej vrátka!

PL – Karel Kryl

Veličenstvo Kat

V ponurém osvětlení
gotického sálu
kupčící vyděšení
hledí do misálů
a houfec mordýřů
si žádá požehnání
Vždyť prvním z rytířů
je veličenstvo Kat

Kněz-Đábel co mši slouží
z oprátky má štólu
Pod fialovou komží
láhev vitriolu
Pach síry z hmoždířů
se valí k rudé kápi
prvního z rytířů
Hle – veličenstvo Kat

Na korouhvi státu
je emblém s gilotinou
Z ostnatého drátu
páchne to shnilotinou
V kraji hnízdí hejno krkavčí
Lidu vládne Mistr Popravčí

Král klečí před Satanem
Na žezlo se těší
A lůza pod platanem
Radu Moudrých věší
a zástup kacířů
se raduje a jása
Vždyť prvním z rytířů

je veličenstvo Kat

Na rohu ulice
vrah o morálce káže
Před vraty věznice
se procházejí strážé
Z vojenských pancířů
vstříc černý nápis hlásá
že prvním z rytířů
je veličenstvo Kat

Nad palácem vlády
ční prapor s gilotinou
Děti mají rády
kornouty se zmrzlinou
Soudcové se na ně zlobili
Zmrzlináře dětem zabili

Byl hrozný tento stát
když musel jsi se dívat
jak zakázali psát
a zakázali zpívat
a bylo jim to málo
Poručili dětem
modlit se jak si přálo
veličenstvo Kat

S úšklebkem Đábel viděl
pro každého podíl
Syn otce nenáviděl
Bratr bratru škodil
Jen motýl Smrtihlav
se nad tou zemí vznáší
kde v kruhu tupých hlav
dlí – veličenstvo KAT

PL – Karel Kryl

Karavana mraků

Slunce je zlatou skobou na obloze přibitý
Pod sluncem sedlo kožený
Pod sedlem kůň
Pod koněm moje boty rozbitý
a starý ruce sedřený

Dopředu jít s tou karavanou mraků
Schovat svou pleš pod stetson děravý
Jen kousek jít, jen chvíli do soumraku
Až tam, kde svítí město
Město bělavý

Vítr si tiše hvízdá
po silnici spálený
V tom městě nikdo nezdraví
Šerif i soudce – gangsteři, oba řádně zvolený
A lidi strachem nezdraví

Sto cizejch zabíječů s pistolema skotačí
a zákon džungle panuje, je, je, je
Provazník plete smyčky
Hrobař kopat nestačí
A truhlář rakve hobluje

V městě je rád
a pro každého práce
Buď ještě rád, když huba oněmí
Může tě hrát, že nejseš na oprátce
nebo že neležíš pár inchů pod zemí

Slunce je zlatou skobou na obloze přibitý
Pod sluncem sedlo kožený
Pod sedlem kůň
Pod koněm moje nohy rozbitý
a starý ruce sedřený

Pryč odtud jít s tou karavanou mraků
kde tichej dům a pušky rezaví
Orat a sít od rána do soumraku
a nechat zapomenout srdce bolavý

PL – Karel Kryl

Salome

Něžná i proradná
krutá i bezradná
plamen i červánek
d'ábel i beránek
cukr i sůl
U vůně hřebíčku
u rytmu střevíčků
císař dnes myslí byl
Za tanec přislíbil
království půl

Salome
noc už je na sklonku
Salome
podobnas úponku
podobna kytáře
pro svého vladaře
Salome
tančíš.

Salome
s'tali už Křtitele
Salome
usměj se vesele
točíš se ve víru
ústa jak upíru
krví ti planou
Salome

Noci už ubývá
císař se usmívá
pokojně mohu žít
všeho lze použít
pro dobrý stát
Možná ho napadlo
prastaré říkadlo
dějiny když tvoří se
pro hlavy na míse
nemá se štkát

Salome
netanči nechceš-li
Salome
hosté už odešli
jenom roj komárů
dopíjí z pohárů
krůpěje vína
Salome
trochu jsi pobledla
Salome
v koutku jsi usedla
víčka máš šedivá
nikdo se nedívá
Salome!
Pláčeš...? ...

PL – Karel Kryl

tabulka – společná pro všechny písně

úryvek z písně	význam
Jaké je poselství písně? (ve větách)	

PL – Karel Kryl

kartičky na rozstříhání

píseň působí na city	píseň je útočná
v písni se odráží aktuální politická situace	v písni je zmíněna historická událost
v písni se objevuje motiv mýtu	v písni se objevuje motiv smíření
v písni se objevuje motiv odsouzení	v písni se objevuje pocit samoty

píseň působí na city	píseň je útočná
v písni se odráží aktuální politická situace	v písni je zmíněna historická událost
v písni se objevuje motiv mýtu	v písni se objevuje motiv smíření
v písni se objevuje motiv odsouzení	v písni se objevuje pocit samoty

píseň působí na city	píseň je útočná
v písni se odráží aktuální politická situace	v písni je zmíněna historická událost
v písni se objevuje motiv mýtu	v písni se objevuje motiv smíření
v písni se objevuje motiv odsouzení	v písni se objevuje pocit samoty

píseň působí na city	píseň je útočná
v písni se odráží aktuální politická situace	v písni je zmíněna historická událost
v písni se objevuje motiv mýtu	v písni se objevuje motiv smíření
v písni se objevuje motiv odsouzení	v písni se objevuje pocit samoty

5. Zdroje:

Drda, Adam, Saparová, Kateřina (eds.): Nástroje normalizační moci. JSNS, Člověk v tísni, Praha 2012

<https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/2766656-kytara-proti-normalizaci-pred-50-lety-karel-kryl-vydal-zlomovou-desku-bratrcku>

<https://www.ireport.cz/clanky/style/21583-jak-sly-roky-v-hudbe-nejuspesnejsi-ceske-pisne-od-60-let-do-soucasnosti>

Karpatský, Dušan: Labyrint literatury. Albatros, Praha 2008

plastic-people.cz

ustrcr.cz

YouTube.cz